
Pionýři odcházejí

Frank Milan Berger

Za počátek moderní psychofarmakologie se zpravidla pokládá objev psychotropních účinků chlorpromazinu. Tomu však předcházela objev terapeutického účinku lithia u mánií. I když jsou v menšině, jsou psychiatři, kteří explozi užívání psychofarmak posunují až do roku 1955, kdy se v lékárnách objevilo první anxiolytikum, mepro-
bamát. Brzy potom, co se objevil na trhu, byla po něm tak velká poptávka, že výroba nestačila a na amerických lékárnách se často objevoval nápis „Miltown vyprodán“ nebo „Miltown zase až zítra“. Kanadský historik medicíny Andrea Tone z Mc Gillovy univerzity v Montrealu soudí, že mepro-
bamát byl první lék s velkým dopadem na kulturu.

Bylo to poprvé, co se psychofarmakum dostalo do povědomí veřejnosti jako lék, který není jen pro „bláznů“, ale pro lidi, kteří nejsou „choromyslní“, ale které trápí nervové napětí, cítí se být předráždění, špatně spí a nedovedou relaxovat. Šlo tedy zpravidla o lidi společensky hodně angažované, tvrdě pracující, často o vedoucí pracovníky průmyslových podniků, bank a administrativy. Prestižní týdeník Time uveřejnil dlouhý výstižný příběh o „pilulkách pro duši“. Byla doba studené války, mnozí očekávali apokalypsu zničení civilizace atomovými pumami. Sociologové začali mluvit o století úzkosti. Před úzkostí mohly chránit pilulky, a tak historici předvíдали, že se jednou bude o nás mluvit jako o „pilulky pojídající společnosti“.

Psychiatrická nozologická klasifikace nebyla na tento vývoj připravena. Úzkost patřila mezi příznaky neurózy, které se léčily psychoterapií. Za jejich příčinu se pokládalo do podvědomí zatlačené psychické trauma – nebo u nás stržení vyšší nervové činnosti nebo převaha první nebo druhé signální soustavy. Najednou tady byly statisíce lidí, kterým proti „neurotickým příznakům“ pomáhaly tablety. Bylo neskutečné vysvětlit takovou epidemii tradičními teoriemi. Mepro-
bamát – a později především benzodiazepiny – vedly k přehodnocování nozologické klasifikace a posléze k zavedení různých úzkostných poruch jako diagnostických jednotek.

Jedním z nejvýznamnějších pracovníků, kteří nastartovali vývoj anxiolytik, byl český chemik

a farmakolog Frank Milan Berger. Podobně jako jiná velká postava světové psychofarmakologie, Paul Janssen, však vystudoval medicínu. Zemřel 18. března 2008 ve svých 94 letech v New Yorku. Podle historiků vědy se narodil v roce 1913 v Plzni, při mých setkáních s ním však vždy nadšeně hovořil o Táboře, kde prožil své dětství a rozuměl jsem tomu tak, že se tam i narodil.

Roku 1937 promoval na Lékařské fakultě Karlovy univerzity v Praze. Už jako student pracoval ve farmakologické laboratoři. Ještě včas, v roce 1939, se mu podařilo emigrovat před Hitlerem do Anglie, kde nějaký čas pracoval jako lékař v utečeneckém táboře, aby pak přešel do laboratoře jedné farmaceutické firmy. V roce 1947 se přestěhoval do USA, aby pokračoval ve své výzkumné práci na univerzitě v Rochesteru. V roce 1949 přešel k Wallace Laboratories. Zde společně s chemikem Bernardem Ludwigem dokončil práci na syntéze mepro-
bamátu, kterou začal už v Londýně, kde si všiml, že podobná látka, která měla stabilizovat penicilin, měla uklidňující účinek na chování myši, potkanů a morčat.

Vedoucí pracovníci firmy nebyli nadšeni látkou s mírným sedativním účinkem a dali se přesvědčit teprve když dr. Berger obešel své nadřízené a v San Francisku promítl pro lékaře film, na kterém dokumentoval antiagresivní účinek mepro-
bamátu u lidoopů rodu Rhesus. Na trhu se objevil nejen Miltown, ale později i Equanil se stejnou účinnou látkou.

Poněvadž po mepro-
bamátu nebyl pozorován výraznější účinek u deprese, byl vyzkoušena jeho kombinace s benactyzinem, která se zdála být účinná. Zaveden byl kombinovaný preparát se 400 mg mepro-
bamátu a 1 mg benactyzinu pod komerčním názvem Deprol. Lze říci, že to byl předchůdce anti-
depresiv. Vysvětlovali jsme si jeho antidepresivní účinek anticholinergním účinkem benactyzinu, což bylo ve shodě s názorem české psychofarmakologické školy (O. Benešová, K. Náhunek, Z. Votava), která v anticholinergním účinku viděla jeden z hlavních mechanismů antidepresivního účinku.

V roce 1960 se objevovalo stále více zpráv, že mepro-
bamát může vyvolávat návyk. Dr. Berger na to reagoval v interview pro New York Times tak: „*Léky se musí užívat podle doporučení lékaře. Psát něco na krabičku není řešení. Na skalpelu také nemáte nápis, že je ostrý a že musíte dát pozor, abyste se neřízli.*“

Na vývoji nových léků pracoval dr. Berger do roku 1975, pak hostoval jako profesor na univerzitě v Princetonu. Do konce života mluvil velmi dobře česky, jak se o tom mohli přesvědčit čeští psy-

chiatři a farmakologové, kteří ho mohli navštívit v jeho pohostinném domě v New Jersey.

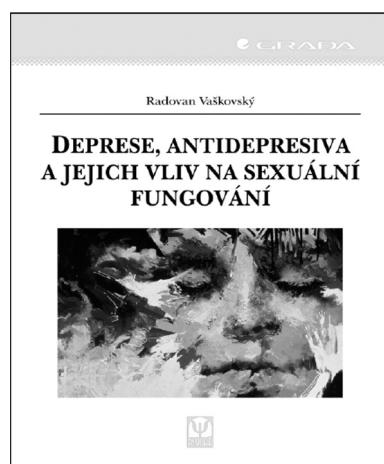
Den před dr. Bergerem, 17. března 2008, zemřel ve věku 87 let jiný průkopník psychofarmakologie, Frank J. Ayd Jr. Proslavil se, když v roce 1955 na výročním sjezdu Americké psychiatrické asociace (APA) přednášel o svých výsledcích léčby schizofrenie chlorpromazinem (tehdy v USA pod komerčním názvem Thorazine) a ukázal, že díky chlorpromazinu budou moci být nemocní léčeni ve všeobecných nemocnicích nebo domovech důchodců a nebudou muset být hospitalizováni ve velkých psychiatrických nemocnicích, které neměly dobrou pověst. Už tehdy udělal farmakoeconomickou studii a ukázal, že tím bude ušetřena jedna miliarda dolarů ročně.

Dr. Ayd byl mezi zakladateli Collegium Internationale Neuro-Psychopharmacologicum (CINP) a American College of Neuro-Psychopharmacology (ACNP). Roku 1966 založil svůj vlastní časopis International Drug Therapy Newsletter (v roce 2007 byl přejmenován na Psychopharm review).

Tento svůj časopis rozesílal mnohým českým a slovenským psychiatrům. V dnešní době, kdy jsme přesycováni množstvím odborných a vědeckých informací, není snadné vysvětlit, jaký to pro nás mělo význam v letech, kdy časopisy ze Západu byly vzácné i v knihovnách univerzit nebo klinik. Když jsem naposledy, v prosinci 2007, mluvil s Frankem Aydem a připomněl jeho zásluhy o otevírání oken v „Železné oponě“, zeptal se mě, co se stalo s *Activitas Nervosa Superior*. Abstrakta z našich konferencí v Jeseníku v angličtině činila z tohoto okna okno s obousměrným provozem. Nepřipomněl, že my jsme jeho Newsletter dostávali zadarmo, oni za *Activitas* platili.

Poznámka: Activitas Nervosa Superior změnila v roce 1991 své jméno na Homeostasis. V posledních letech hrozilo, že bude vycházet jen v elektronické podobě. Od roku 2007 vychází už zase v tištěné podobě pod původním názvem.

Doc. MUDr. Oldřich Vinař, DrSc.

DEPRESE, ANTIDEPRESIVA A JEJICH VLIV NA SEXUÁLNÍ FUNGOVÁNÍ

Radovan Vaškovský

Ojedinelá publikace na českém trhu mapuje problematiku deprese, léčby antidepresivy a vliv na sexuální fungování. MUDr. Radovan Vaškovský definuje a rozděluje jednotlivé sexuální dysfunkce (poruchy erekce, předčasná ejakulace, opožděná až chybějící ejakulace, snížení sexuální touhy...), diagnostikuje je a všímá si jejich psychogenních faktorů. Nezapomíná však ani na jednotlivé fáze sexuálního fungování, popisuje sexuální funkce u depresivních pacientů, dysfunkce při léčbě antidepresivy, eventuálně jejich pozitivní vliv na sexuální fungování.

Knihu ocení zejména psychiatři, sexuologové, studenti lékařských fakult, praktičtí lékaři i lékaři dalších oborů.

Vydala Grada, formát A5, brožovaná vazba, 112 stran, cena 159 Kč, 253 Sk, ISBN 978-80-247-2163-7, kat. číslo 2128.

Objednávku můžete poslat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: cls@nts.cz.

Na objednávce laskavě uveďte i jméno časopisu, v němž jste se o knize dozvěděli.